

שמעתא עמיקתא

גליון ת"כ | פרשת משפטים | תש"פ | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

שמעתא אליבא דהלכתא

המפציר בדיירים לחתום על תמ"א 38 האם עובר על לא תחמוד

א. לאו דלא תחמוד ולא תתאוה. ב. לא עשה מעשה. ג. חיוב מלקות. ד. בנחות משה פרוטה. ה. בעכו"ם. ו. בדבר חכמה ולימוד. ז. עושה בשביל אחרים. ח. חפץ של מצוה. ט. במתנה. י. בשותפים (לשכנע דיירים לחתום על תמ"א 38, פיניו ובינו וכדו). יא. נתן דמים. יב. אינו מפציר. יג. המוכר אמר שרוצה למכור. יד. התרצה המוכר ואינו מכרו מפני ההכרח.

א. לאו דלא תחמוד ולא תתאוה

כתוב בדברות הראשונות (שמות פ"ב סי' ד) "לא תחמוד בית רעך, לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך". ובדברות השניות (דברים פ"ה סי' יח) כתוב "ולא תחמוד אשת רעך, ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך". ועיי' ברמב"ם בטה"מ (לאוין רסה - רסו) שמנה שתי לאוין אלו, וביאר דהלאו דלא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפ"י להתאוות בלבנו לבד. וכן הוא ביד החזקה (שם הי"ו וי"ג) ובחינוך (מצוות לה ותטו). ועיי' בסמ"ג (לאוין קנח) שהקשה על הרמב"ם שכת' דלא תתאוה אין תאוה בכל מקום אלא בלב, ומשעה שהתאוה בלבו עובר בלאו דלא תתאוה ועיי' פ"ה עשה מעשה. ולא יתכן לומר כן כי כן כתבו בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש, אלא החימוד והתאוה הכל לאו א' וכן פירשו אונקלוס, וכן פירש רש"י (פ"ה ואתחנן), ע"כ. ובדרך זה כת' היראים (סי' קטו - דפו"י סי' רנה) שהרי כת' שהחומד ולוקח בע"כ של חברו ונותן דמים נקרא חומד, ועליו נא' לא תחמוד וכתבו לא תתאוה פירושו א' לאלו ב' לאוין ושנה הכתוב עליו לעבור עליו ב' לאוין, ע"כ. ולהלכה הטשו"ע (סי' שנט סי' י"ג) נקטו כהרמב"ם. ועיי' בב"ח (שם אות ט) מש"כ ליישב דברי הרמב"ם מקושית הטשו"ע.

ב. לא עשה מעשה

ואיתא במכילתא (יתרו פ"ח אות לא) לכול אפ"י חומד בדיבור ת"ל (דברים פ"ו סי' כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם, מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה. וכתב הרמב"ם (גזילה פ"א הי"ט) כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו או כל דבר שאפשר לו שיקנה ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בליית שגא' לא תחמוד. ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, ע"כ. וכ"כ החינוך (מצוה לה) שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה, ע"כ. וכן ביראים (שם) הביא דברי המכילתא והוסיף דהיינו חמסן דאמרין בב"ק (סב) חמסן יהיב דמי שאונס חברו ונותן לו דמים על חפץ, ועל אונס כזה מקשינן בב"ק (ה) הא קא עבר בלא תחמוד ומתוך לא תחמוד לא ישיג בלא דמי משמע להו ואינו כי אם בדמים, אלמא חומד ולוקח בע"כ של חברו ונותן דמים נקרא חומד, ועליו נא' לא תחמוד, ע"כ. וכ"כ הטשו"ע (שם).

וכת' הרמב"ם (גזילה פ"א הי"ט) לענין הלאו דלא תתאוה, דכל המתאוה ביתו, כליו של חברו וכו' כיון שחשב בלבו האידן יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בליית, ע"כ. מבואר חיוב התאוה היא שיתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים. וכ"כ הרב המגיד (שם) אליבא דהראב"ד. וכן מבואר בחנדים (מצוות לית התלויות בלב פה"א) דעובר משגמר והסכים בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו. ועיי' בערוה"ש (אות ה) דאע"פ שממדת חסידות שלא לחמוד כלל אפ"י בלב מה שיש לחבירו, מ"מ בלאו דלא תחמוד אינו עובר רק בעושה מעשה כמבואר בסמוך, ולא דלא תתאוה אינו עובר אפ"י מחשב בלבו איך להשיגה מחבירו, ע"כ. ועיי' באבן עזרא (שמות פ"ב סי' ד) ובחינוך (מצוה תטו). שו"ת (על היראים שם אות ב) שכת' שלפי הרמב"ם עובר דוקא כשהסכים בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו. וכת' שמלשון החינוך (שם) לא משמע כן בדעת הרמב"ם.

ג. חיוב מלקות - אם ניתק לעשה

ועיי' ברמב"ם (גזילה פ"א הי"ט) שכת' שלא לוקח על לאו זה מפני שאין בו מעשה. אולם הראב"ד (שם) כתב ע"ז דאין תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל הו"ל למימר מפני שחייב בתשלומין וכו' וגם זה חייב להשיב החפץ לבעלים, ע"כ. והמגיד משנה כת' דהרמב"ם איזיל לשיטתו דאף אם הבעלים אמרו דרוצה במקח עובר כמבואר דהלאו (דלא כהראב"ד דסי' דבכה"ג לא עובר) אי"כ כיון דהמקח קיים אינו מחויב להשיב, ע"כ. אולם החינוך (מצוה לה) שבעובר עליו חומד, ואפ"י עשה בו שום מעשה, אינו חייב מלקות, לפי שהוא דבר שניתן להשבון, שהרי אפ"י אנסו ממנו להשבון ניתן, ע"כ. ועיי' עוד בסמוך בשם המג"ח.

וכת' בספר ח"ח (שמה"ל פ"ד בחתימת הספר) דכשם שאיסור גזל הוא בן מאחרים ובין מקרוביו ואפ"י מאביו ואמו כדאיתא בב"ב (ע), ה"ה הלאו דלא תחמוד שייך ג"כ לכל, ע"כ.

ד. פחות משה פרוטה

ועיי' ביד המלך (גזילה פ"א אות ט) שכת' דבעצם איסורים האלה בודאי אין חילוק בין פחות מפרוטה ובין פרוטה, דהא גם בלאו דגזל עצמו עובר בשנת הגזלה גם על פחות מפרוטה, ואמרו בסנהדרין (נז) על גזל פחות מפרוטה דעצרא בשעתיה מי לית ליה. והמג"ח (מצוה לה) כת' דלאו' דלפי המבואר הלך דאפ"י בנתן דמים עובר בלאו זה וגם לדעת הרמב"ם אף דגמר המקח רוצה הנזכר ע"כ עובר על הלאו, מבואר דהלאו של לא תחמוד אינו מחמת הפקעת ממון, אי"כ אפ"י פחות משה פרוטה עובר בלאו זה. אולם ברמב"ם (גזילה פ"א) וברש"י סנהדרין (נז) מבואר דישאל בישראל איכא בפמשי"פ, אבל על הלאו אינו עובר והטעם לזה כי הוא מכלל השיעורין שאצל דיני ממון הכל בפרוטה ופחות משה פרוטה לא נקרא ממון, ע"כ.

ה. בעכו"ם

וכת' החינוך (מצוה תטו) דעל לא תתאוה כל בני העולם מחוייבין בה, לפי שהיא ענף למצות גזל שהיא א' מן השבע מצוות שנצטוו עליהם כל בני העולם, ואל תטעה בני בזה החשבון של שבע מצוות בני נח הידוע והמוזכר בתלמוד, כי באמת שאותן שבע הן כעין כללות, אבל יש בהן פרטים הרבה. וכת' המג"ח (שם) דזה אינו מבואר ברמב"ם והוא סברת עצמו ודברים נכוחים הם. ועיי' בגמ"ח דפשוט דישאל המתאוה מה שביד עכו"ם אינו עובר דרעה כתב. אולם המג"ח (סי' תד מ"ז ססי"א) נשאר בצ"ע בזה. אבל הגרי"ז (או"ח סי' תמ קו"א אות א) כת' דבגזילת הנכרי אם הוא רוצה לשלם לו אינו עובר על לא תגזול ועל לא תחמוד, דגבי לא תחמוד כתב רעך, ע"כ. ובבצל החכמה (ח"ג סי' מה) הביא שבהפלאה (קו"א סי' כח סעי' א' ד"ה שם בהג"ה) מבואר כהג"ז. ושכן מבואר בשו"ת ומשיב (ק' ח"א סי' קכו), בבית שלמה (ו"ד ח"ב סי' רט) ובקונט' קול יהודה, שנדפס במהרש"ג (ח"ב סי' ה' ד"ה הרביעית).

ועיי' ברמב"ם (גזילה שם) שכת' דכל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיו עבר בליית דלא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד, ע"כ. וכן הביא הטשו"ע (שם) והטור (שם) גריס ברמב"ם "כיוצא בהם משאר דברים שא"י לו לקנותו ממנו כו"ו". וביאר בסמ"ע (סי' ק"ה) דלפי גרסתנו ברמב"ם דוקא כת' שאפשר לקנותו, דאילו דברים שא"י לקנותן אינו עובר בלא תתאוה כיון דלא יבואו ליד מעשה. והטור כת' רבותא, דאם בדברים שא"י לקנותן עובר, ע"כ.

ובערוה"ש (אות י) ביאר שכוון הרמב"ם במש"כ כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו על מה שדרשו במכילתא (שם) לא תחמוד כלל בית שדה ועבד ואמתו ושורו וחמורו פרט וכל אשר לרעך חזר וכלל כו', ולא הפרט דבר שהוא קונה ומקנה אף הכלל דבר שהוא קונה ומקנה, וביאור הדבר נר' שאם ראונו למד איזה חכמה או מלאכה ושמעו חמדו בלבו והשתדל והרבה רעים על ראונו עד שלמדו, שאין איסור, כי דוקא דבר שהוא בקנין שכשהוא אצל ראונו אינו אצל שמעון יש לאו, לאפוקי חכמה ומלאכה שאינם בקנינים, ע"כ. וכדבריו כו"ו. וכתב דאם אפ"י על המכילתא (שם) דבא לאפוקי דבר חכמה ולימוד. ובזית רעון על המכילתא שם כת' דילפינן מהכא דדוקא דבר משא"י החומד ללמוד תורתו וכן הוא בזוהר. ולפי דבריהם י"ל שלא שייך איסור לא תחמוד על פטנטים וכדו'. וכן הוא במרכבת המשנה על המכילתא (שם) והוא מבצל החכמה (ח"ג סי' מה).

ז. עושה בשביל אחרים

ועיי' בצל החכמה (ח"ב סי' מה) שבהיא בשם מעין החכמה (דף יב. ד"ה זה גורלך) שכאשר אינו משתדל בשביל עצמו כי אם בשביל חברו או אינו עובר רק על החימוד במעשה אבל אינו עובר על לא תתאוה ובמשתדל בשביל עצמו חייב גם על לא תתאוה. אולם הגרי"פ לרס"ג (ל"ת רעא ד"ה וא"כ סי' כ) כתב בדגול ליתן לאחרים אף שישנו בכלל לא תגזול לא שיהא ב"י אזהרת לא תחמוד. ועיי' בבצל החכמה שמסיק שבכה"ג אינו עובר משום לא תתאוה, ועל לא תחמוד מסתבר דעובר.

המשך בעמ' הבא

האוכל מאכל בשרי ועל שולחנו מונח מאכל חלבי האם מהני היכר

תנן (חולין קג:) כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים, ואסור להעלות עם הגבינה על השולחן חוץ מבשר דגים וחגבים. ושם (קד:) באיזה שולחן אמרו בשולחן שאוכל עליו, אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש.

ועוד תנן (שם קז:) צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהיו נוגעים זה בזה, רשבי"ג אומר שני אכסנאין אוכלין על שולחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין.

ואמרינן בגמ' (שם) אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל לא שנו אלא שאין מכירין זה את זה, אבל מכירין זה את זה אסור. תנ"ה רשבי"ג אומר ב' אכסנאין שנתארו לפונדק אחד זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום זה בא בחתיכתו וזה בא בגבינתו אוכלין על שולחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין, ולא אסרו אלא בתפיסה אחת. תפיסה אחת ס"ד, אלא כעין תפיסה אחת.

וכתבו התוס' (ע"ה כעין תפיסה) - ואם יש דבר מפקיק לא הוי כעין תפיסה אחת כההיא דמסתכ ע"ז (ג) גבי אבני מרקוליס וכו', ולפיכך נוהגין עכשיו כשזה אוכל בשר וזה אוכל גבינה על שולחן אחד מניחין לחם או כיכר או שאר כלים להסיק בינתיים, או אוכל על מפה אחרת דהוי כעין שתי תפיסות. וי"מ דלא אסרו אלא בתפיסה אחת כלומר שהן בהוצאה אחת כגון אחים שקנו אתרוג בתפיסת הבית וכו', ומשני כעין תפיסה אחת דהיינו שמכירין זה את זה, ולפי זה לא איירי כלל שיהא מותר לאכול על שולחן אחד בשביל הפסק שבינתיים. עכ"ל. וכיוצא ב' איתא ברא"ש (פ"ח אות כ').

וכתב הטור (ו"ד סי' פ"ח) כל הבשר שאסור לאוכלו בחלב אפ"י בשר חיה ועוף אסור להעלותו על השולחן שאוכל עליו גבינות שלא יבא לאוכלם יחד וכו', והא שאסור להעלותו על השולחן דוקא בשני בני אדם המכירין זה את זה ואז אסור אפ"י אם מקפידים זה על זה, אבל אכסנאין שאין מכירין זה את זה מותר, ואפ"י המכירין אם עשו שום היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו או אפ"י אוכלין על מפה אחת ונותנין ביניהם פת או קנקן להיכר מותר. וי"א שאם יש להם הוצאה אחת שאין להם היתר ע"י היכר שעושין ביניהם.

ובאו"ח סי' קע"ג סתם הטור וכתב - שני אכסנאין שאין מכירים זה את זה אוכלין על שולחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין, ואם היו מכירין זה את זה או שני אחין אפ"י מקפידין זה על זה אסורין עד שיעשו שום היכר ביניהם כגון להפסיק בקנקן או בלחם או שיאכל כל אחד על מפה שלו לבדו.

ובב"י שם אחר שהביא דברי הגמ' וב' פירושי התוס' הנוכחים, כתב - והרי"ף (חולין לה) לא הזכיר הא דכעין תפיסה אחת, ונראה שהוא איה מפרש כפי אחרון שכתבו התוס' והראש"ש, הנה נראה שהוא דעת הרמב"ם (מאכ"א פ"ט הל' כ"א), והעולם נוהגים כדברי הפירוש הראשון לאכול זה בשר וזה גבינה ע"י הפסק שביניהם או ע"י שכל אחד אוכל במפה אחרת, וגם ר' ירוחם (רבי"ו אות כ"ח) כתב דראשון נראה עיקר וכן עמא דבר. ורובני אע"פ שכתב שני הפירושים בטור וי"ד, כאן לא כתב אלא הפירוש הראשון בלבד, וגם מתוך דבריו שם נראה שפירוש זה עיקר, שהפירוש האחר כתב בלשון וי"א משמע דסי' דלשון ראשון עיקר.

וכן סתם לדינא בשו"ע (ו"ד סי' פ"ח) - אפ"י בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שולחן שאוכל עליו גבינה שלא יבא לאוכלם יחד וכו'. הא דאסור להעלותו על השולחן דוקא בשני בני אדם המכירים זה את זה אפ"י הם מקפידים זה על זה, אבל אכסנאין שאין מכירים זה את זה מותר, ואפ"י המכירים אם עשו שום היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו או אפ"י אוכלין על

ועי. **בבצל החכמה** (ח"י ס"ג מג) שיצא להוכיח מדברי מרכבת המשנה הנ"ל שמיעט מהלאו החומד ללמוד תורתו של חברו, דדוקא לימוד התורה ממעטינן לי שצריך ללמדה בחינם ואינו בקונה ומקנה, אבל ס"ת תפילין ומזוזות אף שאינו רוצה בהם רק לצורך מצוה דומיא דלימוד התורה הרי הם בכלל לא תחמוד כל אשר לרעך, כיון שהם בקונה ומקנה שא"צ ליתנם לחברו בחנם, ומכש"כ שופר, לולב, מצה וכה"ג, שאפשר להשתמש בהם לצורכי חול דשייך להם לאו דלא תחמוד ודלא תתאוה אף שהוא אינו חומד ומתאוה להם רק לצורך מצוה בלבד, ע"כ. ועי' בסמוך לענין צדקה.

י. במתנה

ובצאתי בספר ח"ח (שמה"ל ח"יב פי"ד בחתימת הספר) שכתב שאם נתקשר עם א' בכתיבת התנאים להשיא לו בתו, וגמרו ביניהם הניתנות על כל א', דקודם הגמר רשות ביד כל א' לבקש מה שלבו דבלא זה אינו רוצה להתקשר עמו, אבל אם לאחר מכן הרבה רעים להפציר במתנות שיוסיף לו עוד ועוד, לכאורה יש בזה הלאו דלא תחמוד. וכן לו כה"ג מתנות של רשות [לאפוקי של צדקה] שאין בלבו של הנותן לתן כ"א לאחר הפצרת רעים, יש בזה משום "לא תחמוד", ע"כ. **ובספרו המצות הקצר** (נ"ל י"ט מ) נמי הביא שבה"ג עובר על לא תחמוד. ומבואר דס"ל שיש במתנה משום לא תחמוד (ויש לעיין אמאי בספר ח"ח כת' בלשון "לכאורה").

ואף שדוקא בנתינת לא רשות אבל בנתינה של מצוה כצדקה אין איסור. **ובארצי** (סי' ג' אות ו' סי' ז) מבאיר בשם השע"ת המפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד ושכ"ק האדמו"ר זצ"ל מגור כ' שאולי דעת יחיד הוא, והמתבר שו"ת ארץ צבי הנ"ל כת' דלדעתו הדברים מוכרחים, שאם במכר שנתן מעות כן מכש"כ במתנה שאם מפציר ליתן לו מתנה שעובר. ובסוף דבריו כתב, ומ"מ לענין הלכה כיון שכ"ק זצ"ל הביע חו"ד הרמה שהוא רק מידת חסידות וכ"כ עוד בשם כ"ק אביו אור ישראל וקדושו זצוקלה"ה שוב אין להסתפק בזה כלל ובדאי דבריהם הקדושים דברי אלקים חיים הם, ע"כ. והביאו **בבצל החכמה** (ח"ג ס"ג מד).

יא. בשרותים (להשכנת דיוורים להתם על תמ"א 38, פנינו ובינוי וכדו')

ולכאורה י"ל דאיסור זה אינו אלא כשרצונו לרכוש נכסי חברו כי חומד דבר שאינו שלו כמו שמורים דברי הראשונים הנ"ל, אבל אם רצונו לנצל זכויותיו שברשותו אין איסור. ועל כן נראה דלא שייך איסור זה בדוירים המפצרים את שכניהם שיתרצו לחתום על אישורים ע"מ לבנות ולהרחיב הבנין כגון ע"י תוכנית תמ"א 38 וכדו' המהווה מכירת זכויות הדוירים לקבלן לבנות בגג הבנין ובתמורה מרחיב בניהם ומחזק בנין הקיים, כיון שאין מטרתם לרכוש ממון חבריהם אלא לנצל הזכות שלהם ולסלק העיכוב מחמת השכנים. וכן בכל כיוצא בזה.

והערוני **שבקונטרס מפקס בית הדין** (ח"ב) **להגר"צ ברוורמן שליט"א** כתב שאין בזה משום לא תחמוד כי ההפצרה היא שהדוירים שאינם רוצים בדבר, יעבירו את הגל האדם אחר, דהיינו לקבלן תמורת הבניה, ואיסור לא תחמוד הוא במבקש ומפציר לעצמו ולא לאחרים. אלא דעי' לעיל באת' ז' שאין זה מלתא דפשיטא. ועי' עוד **בבצל החכמה** (ש"ס ס"ג מ) בשם **משפטיים ישרים** (ח"א ס"ג ס"ט) שבין שותף לחברו לא שייך לא תחמוד בכנסים המשותפים להם. ולפי דבריו יש מקום לדון להקל בני"ד כי השכנים שותפים הם. ועיי"ש עוד **בבצל החכמה** שנשאר בצ"ע בזה.

ומ"מ לפי טעמים הנ"ל אתי נראה שהקבלנים והיזמים אע"פ שפועלים בשליחות השכנים המסכימים להרחיב גבולם י"ל שיש בזה משום לא תחמוד כי כוונתם ששכנוע המתנגדים הוא לרכוש בלנות לצורך עצמם. ועי' עוד בסמוך מה הדין שהמוכר מתרצה ברצון שלם למכור. [ולפי לדעת הסותרים, שבאופנים מסוימים מותר לכוף את מיעוט המתנגדים לבצע תכניות הנ"ל כי ע"ד כן השתתפו, ע"י בזה **בספרו שמו משפט** (ח"ד), ודאי דליכא משום איסור זה].

יב. נתן דמים

ועי' **בב"מ** (ה'): שאקרו אמאי העובר על לא תחמוד אינו פסול לעדות, ותרצו דלא תחמוד לראשית דמי משמע להו. ועי' **בסנהדרין** (כ"ה): שהקרו שהוסיפו לפסול לעדות את החמסנין, דמעיקרא סבור דמי א' יתיב אקראי בעלמא הוא איש דחזו דקא חטיפי גזרו בהו רבנן, ע"כ. והקשו **טו"ט** (ש"ס ד"ה מעיקרא) דליפסול מדאי' דקא עבר אלאו לאלא דלא תחמוד, ותיצרו ד"ל דלא תחמוד משמע דלא יתיב דמי, וכי יתיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל, וא"ת והא אמרינן בב"מ לא תחמוד בלא דמי משמע להו משמע לאינשי דווקא הוא דמשמע כן אבל הם טועים דלא תחמוד הוא אפי' בדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דלא תחמוד בלא דמי דכך הוא האמת, ע"כ. אולם **הרמב"ם** (ש"ס) **והח"מ** (ש"ס) שפאפי נתן הדמים להחפץ עובר גם על לא תחמוד, שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים, ע"כ. **והח"מ** (ש"ס) לא חילק בזה ומוכח דלא ט"ל כהראב"ד. ועי' **בבבצ"ב** (ש"ס) שפאפי נתן לפרתת חנוני שימכור לו כיון שעומד למכור, וכמו שמצינו בב"ב (קנ"א) שאמוראים שהשתדלו שהעומד לתת מתנה יתנו להם ולא לאחיהם, ע"כ.

יג. אינו מפציר

ומלשון הראשונים הנ"ל משמע שאיסור הוא דוקא כשהכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אבל אם אינו מפציר ורק מציע י"ל דלית לן בה. וכענין זה מציינו **בבב"ב** (סי' ר"ב ס"ק ח). אלא שהצעת מחיר גבוה מאוד י"ל דחשיב למפציר. והעירוני שכן מבואר **בחריים** (כ"א אותיות ב-ג) שכת' "במטלטלין לקחת קרקע או מטלטלין מחברו שלא אויב בדתו למוכרן, אלא שהפציר עליו או הרבה עליו רעים או הרבה לו בדמים עד שלקחו, אז עבר על לא תחמוד".

יד. המוכר אמר שרוצה למכור

וכת' **הרמב"ם** (ב"מ פ"א ה"ט) כל החמוד עבדו או אמתו או ביתו וכו' של חברו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בליית שני' לא תחמוד. ואין לוקחין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד. אולם **הראב"ד** (ש"ס) השיג עליו דהא דקעבר בלא תחמוד אע"פ שנתן לו דמים יקרים היינו דוקא שלא אמר המוכר רוצה אני. וביאר **המ"מ** (ש"ס) דדעתו מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים ולא גרע מתלותו וזכין, וכיון שכן אין בו לאו. אבל דעת הרמב"ם דמקחו קיים אע"פ שעבר. **ותוס'** (סנהדרין כה' ד"ה מעיקרא) כתבו בתירוצם השני כהראב"ד. **והח"מ** (ש"ס) לא חילק בזה ומוכח דלא ט"ל כהראב"ד. וכן דקדק **המנ"ח** (ש"ס) מדברי החינוך.

טו. התרצה המוכר ואינו מכרו מפני ההכרח

אלא דנראה דכ"ז כשאומר רוצה אני מתוך ההכרח כמבואר בלשון הראשונים והמגיד משנה, אולם אם מתרצה למכור מתוך רצון לית לן בה. וכן מוכח **מהשער"ת** (שי"ג אות מג) שכת' דלא תחמוד בית רעך, ולא תתאוה בית רעך וכי' גם כי נתן מכרם וכי' ואם יכסוף אדם שימכור לו חברו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו, ואם יצטר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב מפני אדם לפצור בו כי זה מכר הכרחי ואונס. והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד שאם ישאל אלה אור מפני לא יפילו, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת בלתי אם ידוע כי נתון יתן לו בנפש חפיצה ולא ירע ללבו בתתו לו, ע"כ. משמע דהאיסור הוא שחברו מוכר לו מכח ההכרח אבל אם מבקש ממנו עד שמתרצה ברצון אמיתי אין איסור. וכן משמע **מהחינוך** (מצוה לה) שכתב שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו, ע"כ.

אלא דש"ר **בערוה"ש** (אות ג) שכתב דדע שמהרמב"ם שהבאנו מתבאר דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנתן מעות והמוכר נתרצה ולכן יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה, ע"כ. אולם מסתבר לומר שגם הערוה"ש מודה לדברינו הנ"ל ולא כתב כן אלא בחפצים שאין עמדים למכירה כלל כחפצים אישיים וכדו' דבכה"ג יש לחוש שלא ימכור אלא מתוך אונס, אבל בלא"ה לית לן בה.

מסקנא די דינא

העולה לדינא, א' כל המתאוה ביתו או רכוש של חברו, כיון שחשב בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו דבר זה ונפתה לבנו דבדבר, עבר בלא תעשה של לא תתאוה. ב' כל החומד ביתו או רכוש של חברו, והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אפילו נתן דמים, הרי זה עובר בלא תחמוד. ג' גם המפציר שיתנו לו במתנה עובר על לאו הנ"ל. אולם לצורך מצות צדקה אינו עובר ומותר. ד' בדבר שעומד למכירה אין איסור להפציר למכור שימכור לו במקום לאחרים (באופנים שאין משום מהפך בחררה, עי' בשמעתא עמיקתא גליון שמי"ז). ה' אף אם לבסוף חברו אמר שרוצה למכור או לתת לו יש איסור אלא שכל זה אם אומר שרוצה מתוך ההכרח, אבל אם מתרצה למכור מתוך רצון אינו עובר. ו' איסור זה הוא כשמפציר בדרכים שונות שחברו ירצה למכור לו, אבל אם רק מציע ללא הפצרה אין איסור. ועל כן אין איסור להציע על נכס מחיר גבוה כדי שהבעלים יסכימו למכור. ז' דוירים המפצרים את שכניהם שיתרצו לחתום על אישורים ע"מ לבנות ולהרחיב הבנין כגון ע"י תוכנית תמ"א 38 וכדו' כיון שאין מטרתם לרכוש ממון חבריהם אלא לנצל הזכות שלהם ולסלק העיכוב מחמת השכנים. וכן בכל כיוצא בזה. אולם על היזמים וקבלנים העושים כן עליהם להיזהר בזה, ומותר לעשות כן רק באופן שהמתנגדים יסכימו לדבר ברצון שלם ולא מתוך הכרח כמבואר לעיל. ח' בדבר חכמה (כגון פטנטים) ולימוד אין משום לאו זה, ועי"כ אם חברו למד איזה חכמה ואיזה מלאכה רשאי לחמוד בלבד חכמה זו או מלאכה זו רשאי להשתדל עד שילמדנו או ימכור לו זכויותיו.

מפה אחת ונותנת ביניהם פת להיכרא מותר. וכתב **הבית הלל** (שם ס"ק א) דנראה דאפי' יחיד שיושב על השולחן ואין עמו שום אדם אחר אסור, והא דכתב בסעיף שאח"ז והוא דאסור להעלותו על השולחן דווקא בשני בני"א המכירים זה את זה וכי', לא בא להורות אלא שכהן שני בני אדם מכירים זא"ז ואחד הביא בשר ואחד הביא גבינה שמותר. אבל בס"א מיירי באדם אחד שהביא בשר על השולחן שאוכל עליו גבינה דאסור, וזה פשוט. עכ"ד.

והנה **בקהל יאודה** (לגרי"ו אשכנזי צ"ל - יו"ד סי' פ"ח) כתב - מסתברא דדוקא בבי בני"א שרי ע"י היכר כיון דאיכא תרתי שינוי ודעות, אבל באדם אחד לא שרי בהיכר לחוד, ויש ללמוד כן מדברי רש"י ז"ל פי"ק דשבת (ג). ד"ה דליכא דעות וז"ל שני בני"א שיזכירו זא"ז, והה"י דמצו לשנויי דליכא שינוי להיכרא ומיהו דעדיפא מיניה נקט וכו' ע"כ. ומפרש יוצא מדבריו דדעות עדיף משינוי, וכיון דחזינן דלא מהני דעות לחודה, דהא אסרינן בבי בני"א המכירים זה את זה, כ"ש דהיכרא לחוד לא מהני. עכ"ל. והביא דבריו **ביד דוד** (לגרי"ד די בוטון צ"ל - סי' פ"ח ס"ק ז) [ועיי' מ"ש לסלק תמימה הקהל יאודה על הבית הלל דלא עלה על דעתו להתיר באדם אחד בהיכר].

וכן העלה בשו"ת **מהר"ם מרוטנבורג האחרונים** (שאלה י"ב) דדוקא בבי בני"א מהני היכרא כיון דאיכא ב' דעות, והוכיח דבריו מדברי הגמ' בחולין (ק"ז), ומדברי הגמ' בשבת (ג). עיי"ש. ואם החדר פשוט בעיניו דלא מהני שינוי באדם אחד, ואפשר דמרב פשיטות לא הזכירוהו הפוסקים.

והובאו דבריהם בלא חולק **בדרכי תשובה** (סי' פ"ח ס"ק י"ח) **ובשדי חמד** (אסיפת דינים מערכת ב"ח ס"ק י"ג). וכן **זחזחי צדק** (סי' פ"ח ס"ק י"א) הביא בסתמא דברי הקהל יאודה. והובאו דבריו **בכתף החיים** (סי' פ"ח ס"ק ט"ז).

וכ"כ **בהפלאה** (סי' פ"ח) דבהיתר שינוי בעינן נמי דעות אבל להעלות על שולחן לא מהני שינוי, ולהכי לא נזכר בס"א היתר שינוי. וכתב דכן משמע קצת בירושלמי (פסחים פ"ו הי"ד) עיי"ש. ואף **השפת אמת** (שבת ג). כתב לדיוק מדברי הגמ' דלא מהני שינוי בלא דעות, וכ"כ העלה דההיתר שכתבו הפוסקים לעשות היכר בין אוכל בשר לאוכל גבינה היינו דוקא בבי בני"א האוכלין, אבל בהאי דינא דאין לעלות בשר עם גבינה בשולחן אחד לא מהני כלל היכר.

אולם **התחמת אדם** (שער או"ח הל' ב"ח כ"ג סעיף י"א) אחר שהביא דינא דשני בני"א המכירים זא"ז שלא יאכלו בשולחן אחד זה בשר זה גבינה, כתב "יכול שכן אם אוכל בפני עצמו ואז עם בני הבית שצריך היכר". ומבואר מדבריו דס"ל דהיכר מהני אפי' באדם אחד. וכיוצא"ב מציינו דבריו **הח"ח** בספרו **דמחי ישראל** (פ"ג סי' ז), דאחר שכתב דינא דשני בני"א המכירים זא"ז, כתב "וכ"ש אם אוכל בפני עצמו חלב, ודעתו אחי"כ לאכול בשר, או שאוכל עם בני ביתו, שצריך לזהר שלא יעמידו על שולחן אחד חלב ובשר ביחד בלי היכר". ומבואר דס"ל לדינא דכדברי החכמת אדם דאף באדם אחד מהני היכר בין בשר לחלב.

פניני מוסר

עניני שבת קודש מעלת וקדושת השבת (ד)

השבת היא יסוד האמונה, ובה תלויה הגלות והגאולה - "ידע כי מצות השבת היא המצוה ראשונה שניתנה לישראל קודם מתן תורה והיא עיקר האמונה, והיא שקולה כנגד כל המצוות כולן, ועם מצות השבת יאמין אדם בחידוש העולם כי נברא בששת ימים וביום השביעי שבת.

ודרשו רז"ל: (שבת קי"ט ב) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו את השבת, שנאמר: (יחזקאל כ"ב, כו) "ומשבתותיה העלימו עיניהם ואחל בתוכס". וכן מציינו רימיה שהיה מזהיר לישראל בשמירת השבת והיה אומר שבשמירת השבת תתקיים ירושלים ומלכות בית דוד, והיה מתנבא אליהם שאם אינם משמרים את השבת שתחרב העיר... ודרשו רז"ל: (שבת קי"ח ב) אלמלי היו ישראל משמרים אפילו שתי שבתות מיד נגאלים...". (רבנו בחיי שמו"ת לא, ג)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"